

Pomenki

O

slovenskem pisanji.

VII.

U. Iskaje — smo djali nekdanj — je narečaj (gerundium), zdaj pa — kar smo bolj učeni — pravimo, da je pri-slovni deležnik v tvorbi obliki! Kako se pa nareja, ker se bere časi kaže, piše, kaže, deržaje, ležaje, slišaje, časi pa slišé, ležé, deržé, mazaje, pisaje, kazaje, iskaje?

T. Dokler smo bili bolj preprosti, smo djali, da se obra-zuje iz nedoločivnika tako, da se *-ti* preverže v *-je* pri gla-golih pete in šeste oblike, p. delati — delaje, igrati — igraje, gospodovati — gospodovaje; pri vseh družih glagolih se spre-minja *-em* ali *-im* sedanjega časa v *-e*, p. stati, stojim — stojé, molčati, molčim — molcé, grem (n. gredem) — gredé, sedeti, sedim — sedé, klečati, klečim — klecé itd. Zdaj, kar smo bolj prebrisani, pa učimo, da je pripona prislovnega de-ležnika *é* pri glagolih vseh verst, *je* pri glagolih poslednjih dveh verst, p. del-a-je, ber-é, nos-é, in celo kaže, piše, kaže iz mazati, mažem (V, 2.).

U. V ravno tej verstí ima pri drugem razredu Janežič tole: „Spomina vredno je tudi, da obrazijo v novi slovensčini ti in malo da ne vsi glagoli tega razreda svoje deležnike se-danjega časa rajši v 1. razredu V. verste, n. pr. diha je — di-hajoč; dremaje — dremajoč; gibaje — gibajoč nam.: dišé — dišóč; dremljé — dremljóč; giblje — gibljóč“.

T. Iz tega sprevidiš, da pišejo eni kaže, kaže, piše, ker se ravna po naj novjšem pravilu, da je deležnikova pri-pona pri glagolih vseh verst tudi samo *e*, eni pa pišejo der-žaje, ležaje, slišaje, ker glagolskih redov ali verst dobro ne znajo. Deržati, ležati, slišati — so glagoli iz III. 2, torej deržim — é, ležim — é, slišim — é; slušati, kazati, pisati, mazati — pa so iz V. verste, torej bolj prav slušaje, kazaje, pisaje, iskaje (ne pa: išcé — išcéč!).

U. Prijetnije mi je poprejšnje preprosto pravilo, in po njem se hočem ravnati, ker je navadno tudi v vsakdanjem go-vorjenji. — Zakaj pa je: razuma iskaje — z rodivnikom?

T. Ker se iskati šteje med glagole, ki vladajo rodivni sklon. Od teh piše Janežič §. 317: „V rodivnik devajo svoj

dopolnek ali predmet (objekt): d) glagoli, ki pomenjajo kako željo ali zahtevanje, potrebo ali pomanjkanje, skerb ali deležnost, seosebno: iskati, čakati, želeti, upati, hoteti, potrebovati, manjkati, stradati, grešati itd.“

Še bolje in sicer doslej, kar vem, najbolje ima to Metelko povedano z naslednjimi besedami: 4) Wenn sich die Verba, ihrem Begriffe nach, den Intransitiven (Neutris) nähern, und den Gegenstand gleichsam nur berühren, indem ihre Wirkung mehr in dem Subjecte bleibt, und nicht den ganzen Gegenstand umfasst und ergreift, wie andere Transitive, deren physische Wirkung auf die leidende Sache übergeht. Hieher gehören die Verba, die ein Verlangen, ein inneres Streben, oder sonst eine Wirkung des Gemüthes bezeichnen, wie: upati, gledati, . . . želeti, pozabiti, pogrešiti, čakati, iskati i. t. d. (vid. str. 244.)

U. Prav dobro je od te reči l. 1862 pisal Ladislav (v gimnaz. letn. „slovenski genitiv“), kjer pravi: „Genitiv pri glagolih zahtevnih ali želivnih (des Strebens). Glagoli, ki izrazujejo subjektive želje, da se udeleži reči, ali da sploh stopi ž njo v kako bližje razmero, imajo genitiv tiste zahtevane reči, taki so: Iskala vedno v tem sem svoje slave. Iskal sem sveta pri vsih pravoznancih. Takrat glejmo nad oblake, tam miru, pomoči išimo. On iše veselja za denarje i. t. d.“

T. Meni ste ondi prav všeč tiste dve opombi zastran glagolov pozabiti, pogrešiti, čakati, pričakovati: „a) Pozabiti zahteva genitiv, kader pomeni, reč zanemariti, jo iz misli izpustiti, ne porajati na-njo, kakor v stavkih gor navedenih, ali: „Pozabil je svoje nesreče“, to je, se ne zmeni zanjo. Drugače je stavek: Fant je kapo v šoli pozabil (aus Vergessenheit zurück gelassen); fant je že spet vero pozabil (se je ne more spomniti). V takih stavkih glagol objekta celo nič ne zadeva, in tu je accusativ. Ravno tako pogrešiti, post.: Na kamnu sem ruto pogrešil (sem jo pustil). Drugače: Dalje gredé sem rute pogrešil (se spomnim, da je nimam). Otroci matere pogrešajo, to je, na njo mislijo pa je nimajo. — b) Pri čakati, pričakovati je ločiti med pomenom, genitiv ima le ondi, kjer izrazuje želje. Drugače je v primerljajih, kot: Veselje ki čaka izvoljene. Tu nišo želje, ampak čakati pomeni: Je pripravljeno za-nje, ima veljavo, kakor lat. manet, torej zahteva accusativ. — Ravno tako je razločno: Česa pričakujete od nas? (želja); in pa: Kaj Bog pričakuje od nas? (Bog nima ničesar od nas želeti, kar pričakuje, je njegova pravica